

LA PERTUSA

Ubicació

UTM: x 307446, y 4657271
A la carena rocosa, damunt l'embassament de Canelles. Accés fàcil pel camí del Congost de Mont-rebei.

Descripció

Nucli de població nascut en època altmedieval, llavors nomenat com a castell d'Espadella. Únicament resta la base d'una torre equidistant de la capella castral (actual ermita de La Pertusa), de planta quadrangular amb dos costats rectes en angle units per una paret corba, datada dels segles XI-XII. Abandonat ja en època baixmedieval.

PEDRA

Ubicació

UTM: x 313592.9, y 4654983.8
A la falda del Montsec, sobre el camp de la T. Accés sense camí fàcil.

Descripció

El vilatge de Pedra, relacionat amb el castell del seu nom, i l'ermita romànica que encara roman al costat del gran casal amb hostatgeria barroc, segurament estava situat prop del mas anomenat la Torre del Negre. Del castell no en queda ni rastre, tot i que s'ha dit que el mas podria aprofitar les seves restes. Una mica més a l'est, a la mateixa alçada, es troben restes de murs que podrien correspondre a l'antic llogarret, probablement abandonat després de la Pesta Negra.

SANT LLORENÇ DE LA ROCA

Ubicació

UTM: x 309157, y 4657150
Al primer replà del Montsec. Sobre la Noguera Ribagorçana. Accés fàcil pel camí del Montsec.

Descripció

Sant Llorenç és un antic poble murallat. El nucli del conjunt el conforma una torre semicircular, amb camisa, que l'envoltava, i una capella romànica d'una nau, que presidien el conjunt clos per una muralla potent, amb dues torres de flanqueig, una protegint l'accés. Dins el recinte, un sol carrer organitzava el poblat, amb un aljub al centre. El conjunt és del segle XI, promogut per Arnau Mir de Tost. Tanmateix l'origen de l'assentament és del segle X a l'Espluga de Miralles, sota la roca. Abandonat al segle XIV.

COLOBOR VELL

Ubicació

UTM: x 319950, y 4655786
Al replà del Montsec, al vessant dret del barranc de Colobor. Accés complicat, sense camí.

Descripció

Antic nucli de població, fundat segurament entre el segle X i XI, a redós d'una petita fortificació de la qual en queden les restes d'una torre hexagonal, sobre una roca, i les d'una església romànica del segle XI, rústega i mal conservada. També existeix documentació del segle XII i XIV que l'anomena, i se sap que el 1187 és devastat per Ramon de Claramunt, per venjar-se de l'abadia d'Àger, tot i que posteriorment es va tornar a poblar. L'any 1375 Colobor ja estava despoblat.

CLARAMUNT · SANT BARTOMEU

Ubicació

UTM: x 309782, y 4655873
Accés difícil, sense camí.

Descripció

Nucli de població sorgit al voltant d'una torre quadrangular, probablement del segle X. Popularment se la sol conèixer com la Torre dels Moros de Sant Portomeu. Els textos més antics anomenen el lloc com a Abella Cega. Es conserven els murs de llevant i de tramuntana de la torre amb un angle arrodonit i convertida en circular a la part alta. Més avall, les restes de l'església de Sant Bartomeu i restes d'alguns murs. El poble fou abandonat segurament cap al segle XVIII, desmuntat i les seves pedres aprofitades en construccions de Corçà.

CONILL

Ubicació

UTM: x 317244.0, y 4654090.3
Al vessant meridional del Montsec, sobre un dels contraforts, per damunt de la plana. Accés sense camí fàcil.

Descripció

Petit llogarret al vessant sud del Montsec, anomenat al segle XI, del qual només se'n coneixen restes del que podria ser una murada defensiva. La documentació fa entreveure que l'any 1375 ja és abandonat com a nucli, malgrat que hi perviu població dispersa en masos (Masia de Conill) fins a l'actualitat.

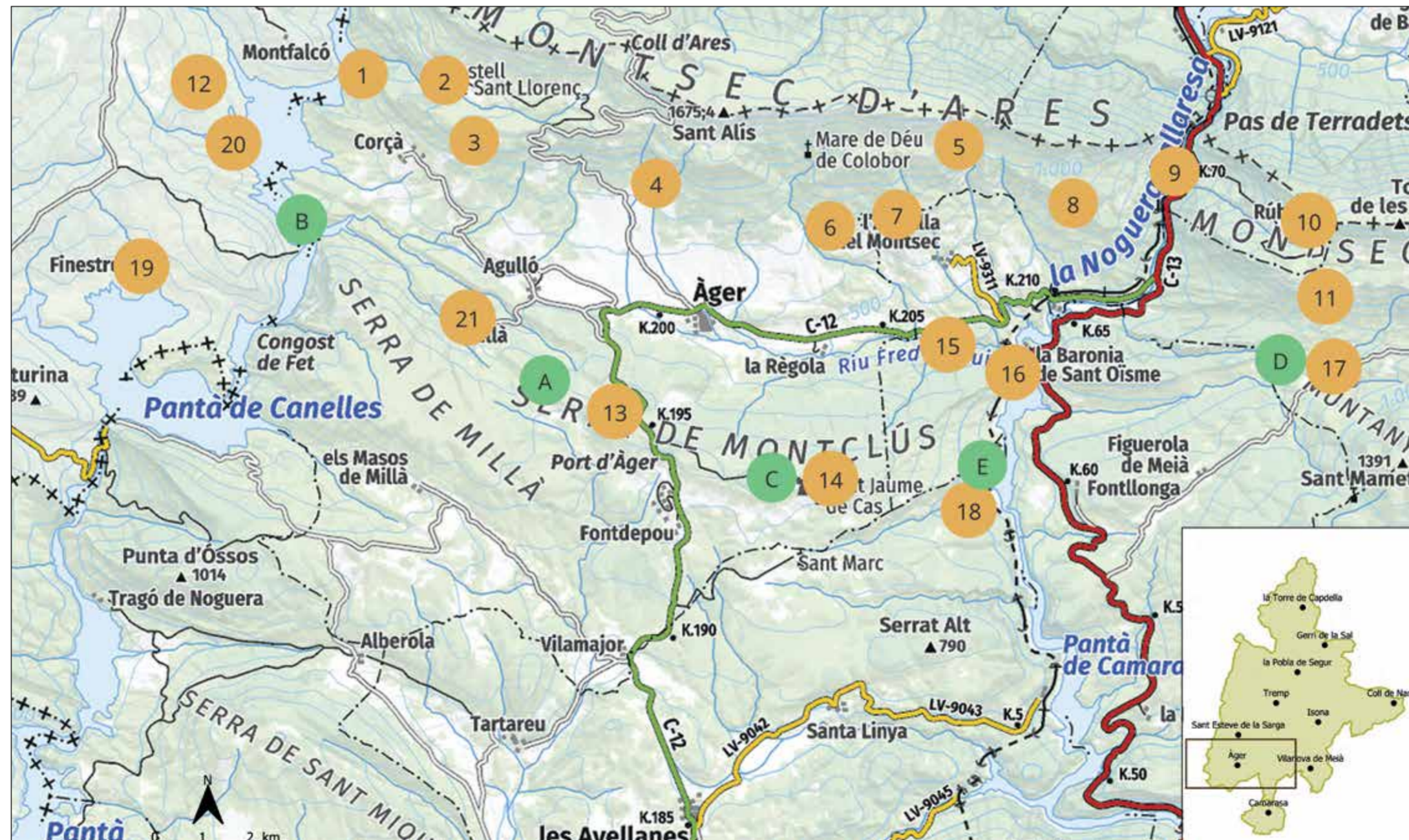
ELS POBLES ABANDONATS DE LA VALL D'ÀGER I EL SUDEL MONTSEC

La major part dels pobles que es mencionen en aquest fulletó es troben dins el Geoparc mundial de la UNESCO Orígens, una figura de reconeixement internacional designada el 2018. Al Geoparc Orígens pots fer un viatge en el temps, tot descobrint els seus patrimonis naturals i culturals.

El Montsec i la Vall d'Àger són territoris poblats des de temps prehistòrics, malgrat que tenim molt poc coneixement d'aquestes etapes antigues, i no és fins als segles X-XI en què comencem a tenir prou documentació que permet entreveure un territori ja poblat abans de la conquesta per part del Comtat d'Urgell, el 1034.

Cap a finals del segle X, la població de la zona s'estructurava en: unes fortificacions de petita entitat al primer replà del Montsec (Colobor Vell, Mallabecs i probablement Sant Llorenç de la Roca), erigides segurament per l'expansió del comtat de Pallars, una població mossàrab que viu a la vall, de la qual només en coneixem les necròpolis i alguns noms, i un castell andalusí dalt del turó d'Àger. Hem de suposar una certa població andalusí també, potser concentrada al castell o al seu voltant. La població mossàrab perviurà i es mesclarà amb la nova població que acompanya la conquesta, a partir de mitjans segle XI, i al castell s'hi establiran els nous senyors del territori: Arnau Mir de Tost i Arsenda d'Àger, que donarà cartes de franquesa per a la repoblació de la Vall (La Règola), l'organitzarà amb l'establiment de torres, esglésies i la construcció de camins i ponts a redós d'aquestes torres i castells, naixeran molts pobles i llogarrets, alguns dels quals perviuran fins als nostres dies —com Corçà, Agulló— però molts s'abandonaran al voltant del segle XIV.

A partir d'aquest segle, el degoteig de pobles que s'abandonaran no parerà fins al segle XX. Les causes seran diverses: des dels conflictes bèl·lics a què es veu sotmès el territori, que suposa gran inseguretat per als nuclis allunyats dels principals, fins a motius econòmics relacionats amb la baixa producció agrària i en general l'aïllament. El segle XX s'inaugura amb el desastre de la fil·loxera que afectarà molt la Vall i abundarà en altres causes que, tot plegat, farà de l'emigració a Amèrica una solució per a molts joves, i continuarà amb la construcció dels embassaments (primer Camarasa; després Canelles) que negaran pobles i tallaran vies de comunicació ancestrals. La Vall tocarà fons als anys 80 del segle XX a nivell de població.

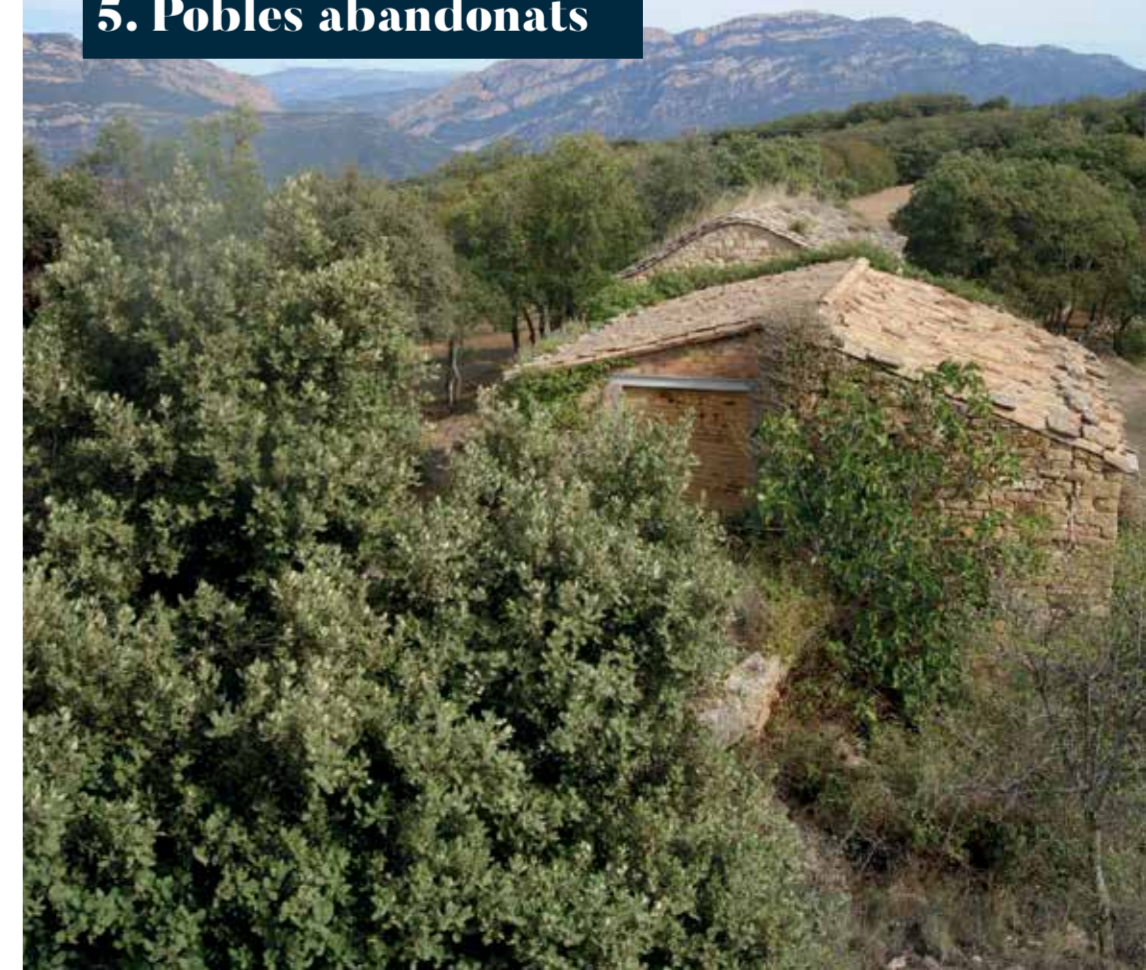

POBLES ABANDONATS

1. La Pertusa	7. Montaspre	13. Montlleó	19. Finestres	A. Cogul
2. Sant Llorenç de la Roca	8. Escumó	14. Torre de Cas	20. Bellmunt	B. Conclues
3. Claramunt- Sant Bartomeu	9. Mallabecs	15. Sant Just		C. Quadra de Montesquiú
4. Pedra	10. Rúbies	16. Oroners		D. Munnar
5. Colobor Vell	11. Cabrera	17. Perauba		E. Els Vassalls
6. Conill	12. Fet	18. Montclús		

SOTA EL CEL DEL MONTSEC

5. Pobles abandonats

MONTASPRE

Ubicació

UTM: x 318647, y 4654331
Damunt un turó al Montsec, a ponent de l'Ametlla. L'accés és relativament fàcil per un corriol fins al despoblat. Més difícil accedir al castell.

Descripció

El lloc també és conegut com a Aspremont. Es conserven les restes d'un castell feudal, de tipus roquer, del poble i de l'església. Aquesta ja és citada el 1048, dedicada a Sant Miquel. És una obra romànica d'aparell irregular i carreus allargassats, tot just desbastats, característic del segle XI. Probablement abandonat després del segle XIV, és venut l'any 1332.

CABRERA

Ubicació

UTM: x 327506.8, y 4652607.8
Al vessant orientat cap al sud de la Vall de Peralba. Accés fàcil per un sender.

Descripció

Despoblat del Montsec de Meià, a llevant de Rúbies, compost actualment per les restes d'una església romànica, dedicada a Sant Pere, i una torre o casa

forta amb dos nivells, ambdós del segles XII-XIV, estapa de la seva construcció. L'església, que havia estat parroquial, ja no ho és al s. XVII. Dependents del priorat de Santa Maria de Meià. Probablement s'abandona a finals del s. XV, com d'altres poblacions d'aquesta zona.

SANT JUST

Ubicació

UTM: x 319582, y 4651600
A la Vall, sobre un promontori al sud de La Règola. Accés fàcil per camí des de la C-12.

Descripció

Sant Just és un poblet abandonat, documentat al s. XII. Va donar origen a una nissaga cognominada Sant Just, castlans del lloc, que apareixen entre els nobles del vescomtat d'Àger o com a canonges de Sant Pere. L'església, abans dedicada a Sant Just, ja consta en una acta testamentària de 1140. Sant Just va pertànyer a la jurisdicció de l'abadia i arxiprestat d'Àger. L'església apareix l'any 1714 com a sufragània de la Règola. El 1349 tenia 7 focs. Al segle XIX s'anomena “Las casas de San Justo” i depenia d'Oroners. Els seus darrers habitants van ser una parella estrangera que el van abandonar als anys vuitanta del segle XX.

FINESTRES

Ubicació

UTM: x 42.006476, y 0.617129
El despoblat de Finestres és situat a 511 m d'altitud, al SW de la serra de Savinós. Accés per camí de terra des d'Estopinyà o Viacamp.

Descripció

El despoblat de Finestres és, com a mínim, d'origen alt medieval, del segle XI. Es troba molt arruïnada l'església parroquial de Santa Maria de Finestres, igual com la de Sant Vicenç, interessant exemplar romànic al costat de les restes de l'antic castell de Finestres, sobre l'anomenada i turística “muralla xinesa” als afores. El 1960 encara tenia 4 habitants. S'abandona per la construcció de l'embassament de Canelles.

ESCUMÓ

Ubicació (Torre d'Escumó)

UTM: x 322347.3, y 4654564.0
Accés sense camí.

Descripció

No sabem on s'ubicava l'antic llogarret d'Escumó, fundat igual com Mallabecs i amb la mateixa funció de vigilància de la frontera del Pallars, probablement a cavall entre el segle X i XI. Només coneixem la ubicació del castell, una torre encimbellada on no hi cap la possibilitat d'habitatges. Tampoc no coneixem l'església associada al llogarret si existí. Tanmateix, apareix habitat encara al Fogatge de 1349 i en un document de 1372. Possiblement no gaire temps després s'abandona.

FET

Ubicació

UTM: x 42.041542, y 0.630341
Accés per pista de terra des d'Estopinyà o Viacamp.

Descripció

Poble a la riba dreta de la Noguera Ribagorçana, a l'alçada de la Vall d'Àger. Es construí sobre un cingle, entre dos barrancs. Fins el 1962, any en què s'abandona, formaven part del

seu municipi els pobles de Finestres i Montfalcó, i també els despoblats de Bellmunt i d'Espluga de Fet. Conserva cases dempeus, l'església i el cementiri. La construcció de l'embassament de Canelles fou el detonant del seu abandonament, ja que inundà una horta molt rica i les millors terres de conreu. Pel gual de Fet es travessava la Noguera Ribagorçana.

ORONERS

Ubicació

UTM: x 320956, y 4651015
Accés per senders senyalitzats des de la C-12.

Descripció

Oroners són dos pobles abandonats. El primer, sota la bauma, és roquer amb castell i ermita romànica del segle XI. El poble roquer s'abandona al cap d'un segle aproximadament (tot i que el castell continua habitat i l'ermita utilitzada), per davallar arran de la Noguera Pallaresa. Allà s'hi construeix una nova església romànica dedicada a Sant Salvador, el poble, una gran horta, camps de cereal, cànem, vinya, oli, molins, etc., que viu molts segles fins el seu abandonament forçós a causa de la construcció de l'embassament de Camarasa, el 1920. Demogràficament, el fogatge de 1349 compta 6 focs al poble, mentre que a mitjan segle XIX hi havia unes 26 persones.

BELLMUNT

Ubicació

UTM: x 304599 y 4655831
Al sud de Fet, en una elevació de la serra de Savinós. Accés difícil, sense camí.

Descripció

De l'antic poble, en resten l6#39;església romànica de Sant Bartomeu, romànica, adossada a la més nova de Santa Maria. A mitjans segle XI, Arnau Mir de Tost donà el castell de Bellmunt, amb el seu terme, i la seva església a Sant Pere d6#39;Àger, El castell és important i està construït a la manera d'Abizanda. Bellmunt era un pas important entre la Vall d'Àger i la riba dreta de la Ribagorçana ja al segle XI. Existí un pont per travessar el riu a l'alçada de Bellmunt.

MALLABECS

Ubicació

UTM: x 324475, y 4655234.
Ac-cés per corriol des del Pas de Terradets

Descripció

Mallabecs es troba a 1140 m d'altitud, molt proper al límit amb el Pallars Jussà. Un assentament estratègic i de frontera (inicialment del Pallars), controlant el pas de Terradets L'última dada de la qual tenim constància és a les sinodals de Sant Pere d'Àger, del segle XVI, en què surt anomenat com a parròquia d'Àger. Tanmateix no apareix al fogatge de 1349. Únicament en queden restes d'una església romànica, potser dedicada a Sant Miquel, i d'una torre, separades per escassos metres. Al mig hi ha diverses pedres que podrien correspondre als antics habitatges del nucli. Sota, una pleta possiblement utilitzada com a habitatge.

MONTLLIÓ

Ubicació

UTM: x 312601, y 4650196
A la carena situada a ponent del Cap la Creu o Port d'Àger. L'accés és camp a través des del Cap de la Creu.

Descripció

Llogarret fortificat abandonat a finals de l'Edat Mitjana. L'església parroquial esdevingué després una ermita (s, XIV), a la qual s'hi anava un dissabte del mes de maig per beneir el terme. Se'n conserva la imatge gòtica de la Maredeu. Al lloc es conserva un cert urbanisme i part de l'església romànica de finals del segle XII, molt espoliada. L'absis semicircular mostra encara una finestra d'una sola esqueixada.

PERALBA o PERAUBA

Ubicació

UTM: x 327684.5, y 4651136.8
Accés fàcil per la pista de Santa Maria de Meià.

Descripció:

Peralba, en el parlar del país Perauba, s'assenta sobre un turó allargassat nord-sud, que es troba en la pista que uneix Figuerola de Meià i Santa Maria de Meià. Documentat ja el 1040, és habitat fins al segle XV en què s'abandona, com altres poblacions de la zona, i després és repoblat. El seu abandó final és als anys 70 del segle XX. Conserva encara l'estructura del poble i un cert urbanisme. El més mal conservat és el castell que ja estava enrunat al segle XVII. L'església de Santa Magdalena, moderna, es conserva sencera, la plaça al davant, una cisterna o abeurador al costat, i les cases apinyades entre aquesta i el turó del castell. El lloc té un paisatge espectacular del Montsec de Rúbies.

MILLÀ

Ubicació

UTM: x 309475.3 y 4652180.0
S'hi accedeix fàcilment pel camí asfaltat.

Descripció

Millà havia estat el segon poble més important en població de la Vall d'Àger. Així ho testimonia l'església parroquial de Sant Pere, protegida com a BCIL, de la qual en depenia l'església d'Agulló, i que sorprèn per la seva majestuositat en un poble avui pràcticament abandonat. Millà, de fet, no s'ha acabat d'abandonar mai del tot. Fa molts anys que la població fixa és, però, insignificant. En canvi, la població de segona residència hi és més abundant, sobretot a l'estiu. Els veïns i veïnes de Millà es retroben cada any per l'aplec de Sant Llobí, una ermita dins del terme.

RÚBIES

Ubicació

UTM: x 327159.8, y 4654203.5
Accés per camí, amb cotxe.

Descripció

Rúbies és un llogarret despoblat, del municipi de Camarasa, existent ja el 1095. El seu terme s'estén des de la Noguera Pallaresa, a la sortida del pas de Terradets fins la Portella Blanca, un pas del Montsec de Rúbies. De fet aquest Montsec pren el nom del poble després de la Guerra Civil. Abans havia pertangut al municipi de Fontllonga. El poble es va abandonar cap als anys 70 del segle XX. Es conserven dos elements arquitectònics medievals: l'església de Santa Maria (segle XI), amb pintures barroques i una torre habitada com a habitatge (s. XII-XIII), que fan que Rúbies sigui un lloc d'alt interès paisatgístic i cultural. Les vistes són impressionants.

CAS

Ubicació

UTM: x 317124, y 4648786
A la carena de la serra de Montclús. Accés fàcil per pista de terra des del Cap de la Creu.

Descripció

Cas és una fundació del s. XI, a la frontera sud del comtat d'Urgell, del tipus quadra, on s'hi va construir una torre (restaurada) i un recinte murallat

que protegia les cases. El poble murallat no apareix citat fins a l'any 1174 i es va mantenir poblat fins a principis del segle XX. L'església romànica dedicada a Sant Jaume, fora del recinte, també ha estat restaurada. S'hi celebra encara un aplec anual el dia del sant.

MONTCLÚS

Ubicació

UTM: x 320025.5, y 4648128.5
Accés per camí de terra des de Santa Linya o des de la c-12.

Descripció:

Despoblat ubicat al sud de la Serra de Montclús, abandonat arran del sisme del 3 de març de 1373, de grau VII (Escala de Mercalli), que arruïnà el poble, i en separà diferents barris. En quedà dempeus, avui dia restaurada, l'església romànica de Sant Urbà. Montclús fou dominat el 1047 per Arnau Mir de Tost, que hi construí un castell de frontera. La construcció de Montclús ja es feu sobre un lloc prèviament esllavissat, i les esquerdes reblertes de roques que segurament es creuaven amb ponts.

Un pont que unia la riba dreta de la Noguera Pallaresa i la Baronia de Sant Oïsmè, duïa el nom d'aquesta població.

PER SABER-NE MÉS:

Poblesabandonats.cat
Enciclopèdia romànica vol. XVII (La Noguera)
Romanicodigital.com
https://www.xn--castillosdeespaa-lub.es/es/content/fet-ntra-sra-de-bellmunt-recinto-amurallado
Masvidal, C. i Fité, F. 2020. Els pobles abandonats de la Vall d'Àger i el Montsec. XIè Col·loqui Internacional d'Estudis Transpirinencs. La Seu d'Urgell, octubre 2019. A *Ibix* 11, 2a època. Ed. Institut Ramon Muntaner i Centre d'Estudis Comarcals dels Ripollès, pp. 169-184